

Adina R. MOTICA

Dreptul civil al familiei
Raporturile nepatrimoniale

Curs teoretic și practic

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Adina R. MOTICA

Dreptul civil al familiei

Raporturile nepatrimoniale

Curs teoretic și practic

Teorie, spețe, jurisprudență și grile

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2018-

În loc de prefață

Dacă privim în jurul nostru la câte familii există și, implicit, la numărul căsătoriilor care stau la baza formării lor, la faptul că fiecare dintre noi face parte dintr-o familie, ne putem da foarte ușor seama care este impactul pe care îl au normele de dreptul civil al familiei în viața noastră de zi cu zi și, prin urmare, și în planul juridic al acesteia, ceea ce îi conferă acestei materii un loc central în ordinea privată de drept, deoarece familia se află în strânsă legătură și cu proprietatea, atunci când se pune problema raporturilor patrimoniale născute din căsătorie și din relațiile părinților cu copiii lor minori, precum și cu dreptul la succesiune, pe care familia și proprietatea îl generează.

Lucrarea de față își propune însă să prezinte doar raporturile nepatrimoniale născute din logodnă, căsătorie, disoluția acesteia, filiație și adopție, dreptul patrimonial al familiei, respectiv regimurile matrimoniale, având o formă juridică cvasi-autonomă din punct de vedere al obiectului de studiu, urmând să fie tratate într-un material distinct.

Prezentul curs are la bază o altă lucrare, și anume, „Dreptul civil al familiei. Raporturile nepatrimoniale. Curs rezumat, spețe și practică judiciară”, care a ieșit de sub tipar în anul 2015, sub grija aceleiași edituri, Universul Juridic, lucrare pe fundamentele căreia a fost construit noul curs teoretic și practic, păstrându-se arhitectura inițială, prin folosirea unei forme sistematice de prezentare a elementelor inductive, respectiv a schițelor, schemelor, spețelor și grilelor, la care s-a adus o serie de elemente noi în prezentarea materialului teoretic și practic.

Ideea de a intitula lucrarea „Curs teoretic și practic” îi aparține domnului Prof. univ. dr. Liviu Pop, membru corespondent al Academiei Române, căruia îi mulțumesc pe această cale nu doar pentru titlu, ci și pentru întreaga contribuție pe care a avut-o la formarea mea profesională.

Prezentarea părții teoretice a acestei lucrări a fost realizată într-o altă manieră decât se obișnuiește în stilul clasic al unui curs universitar, întrucât informația este structurată în jurul unor schițe și scheme, subiectele abordate fiind dezvoltate într-un mod cât mai concis și clar, pe înțelesul celor cărora le este dedicată, respectiv studenților din anul III ai facultăților de drept, urmând ca pentru chestiunile controversate sau de finețe juridică să se apeleze la tratatele și monografiile din domeniu, care au fost deja scrise de alți autori, menționați în cadrul secțiunii „Bibliografie recomandată”. Totodată, pentru fixarea unor noțiuni, termeni și sintagme juridice, utilizate în conținutul lucrării, au fost folosite definiții, prin preluarea lor sub titlul „Dicționar juridic”, din dicționarele citate la locul potrivit.

Lucrarea nu are însă un caracter pur teoretic – așa cum rezultă chiar din titlul său –, ci are și un nuanțat caracter practic, prezentând, pe de o parte, unele „spețe” create pentru a face legătura cu noțiunile teoretice explicate, solicitând studenților soluțiile concrete la problemele de drept pe care acestea le ridică, iar pe de altă parte, prin includerea unor soluții apreciate a fi mai semnificative din practica judiciară, mai nouă sau mai veche, publicate sau nepublicate până acum, spre a fi analizate și discutate cu studenții în dezbaterile seminariale.

Scopul lucrării este acela de a facilita înțelegerea și însușirea instituțiilor de dreptul civil al familiei, pentru cei care se inițiază în acest fascinant domeniu al dreptului, în realizarea căruia s-a încercat aducerea normelor de drept și a noțiunilor juridice în viața de zi cu zi, acolo unde aceasta se întâmplă, făcându-se trecerea de la cultura de specialitate la însuși punerea lor în practică, rezultatul fiind, sperăm noi, un instrument de lucru eficient, care abordează în paralel chestiunile teoretice și cele practice, într-o manieră cât mai apropiată de ceea ce așteaptă astăzi studenții de la o astfel de lucrare.

Acesta este și motivul pentru care, având în vedere faptul că materialul prezentat urmează a fi utilizat de studenți în pregătirea examenului lor, precum și la activitățile seminariale și pentru verificarea informațiilor asimilate, în cuprinsul acestuia a fost inclus un număr de 350 de grile, precum și o serie de întrebări de verificare a cunoștințelor, destinate fixării noțiunilor de drept prezentate.

Atât în cazul spețelor, cât și în cazul grilelor, am optat pentru a nu da dezlegarea acestora, în scopul de a lăsa deschisă calea la dezbateri, opinii, interpretări, pentru ca împreună cu cadrul didactic, studenții să caute soluția cea mai potrivită acestora.

În ceea ce privește spețele, având în vedere faptul că ne situăm pe un teritoriu care, față de alte domenii ale dreptului, nu poate fi privit în mod abstract, acestea au fost gândite și structurate altfel decât este studentul obișnuit, tenta lor hazlie având ca model spețele pe care le prezenta Prof. univ. dr. Ion Lulă, cu un sfert de secol în urmă, la seminarele de drepturi reale, și care, datorită poveștilor în care erau îmbrăcate, au rămas în memoria autoarei și astăzi, tehnica fiind preluată în speranța de a se obține același rezultat.

Cu toate acestea, lucrarea se axează în principal pe studiul problemelor de drept material, cele de drept procesual fiind prefigurate într-o manieră accesibilă înțelegerii studentului, care nu a fost inițiat încă în probleme de procedură civilă, în lucrarea autorilor Radu I. Motica și Adina R. Motica, intitulată „Dreptul familiei aplicat. Cereri și acțiuni cu caracter nepatrimonial”, Editura Hamangiu, 2015, în care sunt abordate dimensiunile practice ale acestei discipline, cele două lucrări împreună fiind gândite să formeze un instrument complet și complex de învățare și consolidare a raporturilor nepatrimoniale de dreptul civil al familiei.

În ce măsură am reușit urmează să stabilească fiecare dintre Dumneavoastră, cititorii!

Autoarea

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CIVIL AL FAMILIEI

Secțiunea I

Familia

Reglementare

Codul civil¹: Art. 258 – Familia

(1) *Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor.*

(2) *Familia are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.*

(3) *Statul este obligat să sprijine, prin măsuri economice și sociale, încheierea căsătoriei, precum și dezvoltarea și consolidarea familiei.*

(4) *În sensul prezentului cod, prin soți se înțelege bărbatul și femeia uniți prin căsătorie.*

Constituția României: Art. 48 – Familia

(1) *Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.*

(2) *Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.*

(3) *Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.*

Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Art. 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie

(1) *Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.*

(2) *Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.*

¹ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, ulterior republicată în temeiul art. 218 din Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a Codului civil, în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare. *Brevitatis causa*, în prezenta lucrare, referirile la Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările și completările ulterioare, se vor face prin folosirea expresiilor *Codul civil*, *noul Cod civil* sau a abrevierii *C. civ.*

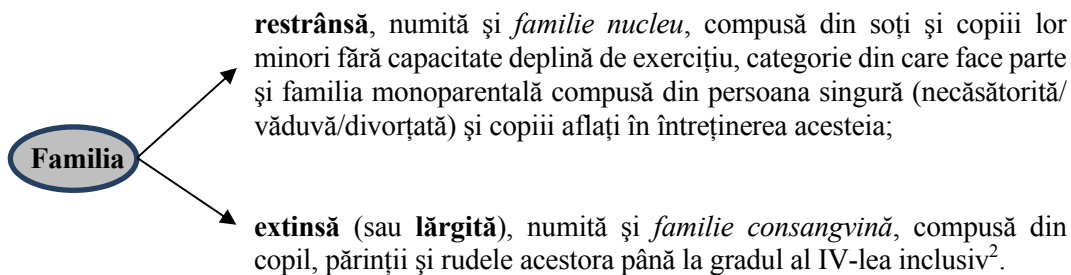
Datorită importanței pe care o are familia în societate este firesc ca fiecare sistem de drept să îi dedice acestei instituții o reglementare juridică amplă, așa cum se întâmplă și în dreptul nostru, unde raporturilor nepatrimoniale și celor patrimoniale ale familiei le este consacrată în întregime Cartea a II-a a Codului civil, intitulată „Despre familie”, cu un număr de 277 articole, respectiv de la art. 258 până la art. 534 inclusiv.

Noțiune

Familia a fost și rămâne unul dintre pilonii de bază pe care se construiește societatea, motiv pentru care, ca fenomen social și nu numai, aceasta a făcut obiectul de cercetare pentru diverse științe, cum ar fi: dreptul, psihologia, sociologia, filosofia, medicina, istoria, religia și multe altele, constituind una dintre temele majore care i-au îndemnat la reflecție atât pe cei care o studiau, pentru a-i înțelege mecanismele și evoluția, cât și pe cei chemați să conceapă norme prin care să o reglementeze juridic.

În sens sociologic, familia reprezintă un grup social care ia naștere prin căsătorie și care este compus din persoane care se gospodăresc împreună, locuiesc împreună și pe care le leagă anumite relații morale, natural biologice, de descendență, dar și psihologice.

În sens juridic, familia reprezintă acel grup de persoane între care se nasc drepturi și obligații ca efecte ale încheierii căsătoriei, sau care reies din relațiile de rudenie, adopție ori alte raporturi similare prevăzute de lege¹.

¹ Codul civil nu conține o definiție concretă a familiei, însă aceasta se poate desprinde din ansamblul normelor juridice care reglementează viața de familie. În acest sens a se vedea art. 4 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014; art. 2 din Legea nr. 277/2010 privind alocația pentru susținerea familiei, republicată în M. Of. nr. 785 din 22 noiembrie 2012 (n.n. – Legea nr. 277/2010 va fi abrogată începând cu 1 aprilie 2019, prin Legea nr. 196/2016 privind venitul mediu de incluziune publicată în M. Of. nr. 882 din 3 noiembrie 2016).

² Există legislații care cunosc, pe lângă familia restrânsă și extinsă, și familia poligamă sau poliandă, reprezentând acea formă a căsătoriei în care un bărbat, respectiv o femeie, se poate căsători cu mai multe femei, respectiv bărbați, în același timp, în legislația noastră poligamia și poliandria fiind considerate infracțiuni și sancționate cu pedeapsa închisorii.

Din punct de vedere etimologic, termenul de „familie” provine din latinescul *familia(ae)*, care desemna totalitatea membrilor dintr-o castă sau gintă și care cuprindea ansamblul sclavilor și al servitorilor care își duceau traiul sub același acoperiș, cuvântul *famulus* traducându-se prin acela de sclav.

Funcțiile familiei

1. Funcția biologică sau de perpetuare a speciei umane. Această funcție, ca realitate biologică, datorată uniunii dintre bărbat și femeie, are rolul de a asigura reproducerea populației, perpetuarea speciei umane fiind singurul mijloc prin care poate fi asigurată supraviețuirea societății. Dacă din punct de vedere religios familia ia ființă prin uniunea unui bărbat cu o femeie, prin sfânta taină a căsătoriei, uniune din care se nasc ulterior copii, cei doi soți având datoria morală de a procrea și de a perpetua specia umană, Biserica fiind total împotriva acțiunilor de întrerupere a cursului sarcinii, din punct de vedere juridic, lucrurile sunt diferite, în sensul că statul protejează prin diverse mijloace decizia femeilor care sunt hotărâte să aducă pe lume un copil, indemnizațiile pentru creșterea copilului sau concediile de maternitate (prenatale sau postnatale) fiind doar câteva exemple în acest sens, recunoscând însă libertatea oricărei persoane de a lua o decizie în ceea ce privește actul procreării, fără a îngrădi în vreun sens acest proces.

2. Funcția educativă. Codul civil pune în sarcina părinților îndatorirea de creștere și educare a copiilor lor minori (art. 261 C. civ.). Mai mult decât atât, obligația părinților de a asigura educarea copiilor lor este una de ordine constituțională, părinții fiind răspunzători pentru modul în care își exercită dreptul de a-și crește și educa copiii [art. 48 alin. (1) și art. 29 alin. (6) din Constituție]. Astfel, încă din primii ani de viață ai copilului, părinții au datoria de a se ocupa de formarea personalității acestuia și de comportamentul pe care acesta trebuie să îl aibă în relațiile interumane, prin conturarea primelor noțiuni despre bine și rău, care mai apoi vor ajuta copilul să își construiască propriul sistem axiologic.

În cazul în care părinții nu își îndeplinesc obligația de educare a copiilor lor sau o îndeplinesc în mod necorespunzător, instanța de judecată poate dispune decăderea acestora din exercițiul drepturilor părintești [art. 508-512 C. civ și art. 43 lit. c) din Legea nr. 272/2004, republicată].

3. Funcția economică. În general, familia este privită ca o unitate economică, tocmai datorită faptului că aceasta își desfășoară relațiile specifice, utilizând aceleași mijloace, prin gospodărirea împreună. Un bun exemplu în acest sens este obligația soților de a contribui, indiferent de regimul matrimonial concret aplicabil, în funcție de posibilitatea pe care fiecare dintre ei o are, la cheltuielile căsătoriei [art. 325 alin. (2) C. civ.], dacă prin convenție matrimonială nu s-a prevăzut altfel.

Soții sunt obligați să își acorde sprijin material reciproc, acest aspect fiind prevăzut de legiuitorul Codului civil într-o manieră imperativă [art. 325 alin. (1) C. civ.], motiv pentru care nu se poate deroga de la aceste prevederi printr-o convenție matrimonială.

Funcția economică este întotdeauna pendinte de gradul de dezvoltare economică a țării în care familia își duce viața în comun, de resursele de care familia dispune, precum și de modul în care sunt gestionate aceste resurse.

Funcția economică își găsește aplicabilitate atât în raporturile care intervin între soți în timpul căsătoriei, prin reglementările regimului matrimonial, cât și la disoluția acesteia, atunci când se nasc diferite drepturi, cum este dreptul la moștenire, în caz de încetare a căsătoriei, ori diferite obligații, cum ar fi obligația de întreținere în cazul desfacerii căsătoriei.

Secțiunea a II-a

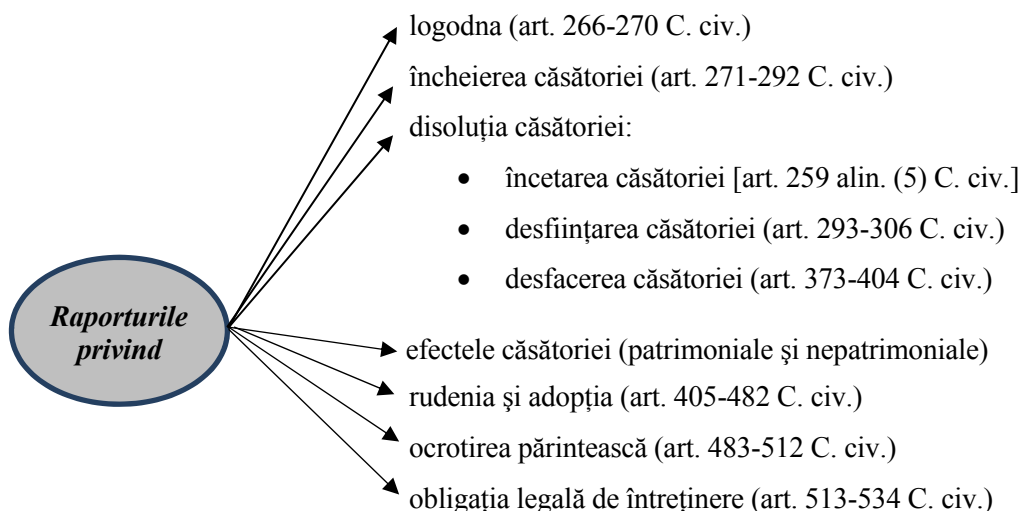
Dreptul familiei

Noțiune

Dreptul familiei a fost definit ca fiind acea ramură a sistemului de drept alcătuită din totalitatea normelor și instituțiilor juridice care reglementează raporturile nepatrimoniale și patrimoniale care izvorăsc din căsătorie, rudenie naturală sau civilă, precum și din alte raporturi asimilate de lege raporturilor de familie, a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin forța de constrângere a statului¹.

Obiect

Obiectul relațiilor de familie este reprezentat de:

Atunci când vorbim despre raporturi de familie, trebuie să avem în vedere faptul că acestea se referă atât la drepturile și obligațiile patrimoniale, cât și la cele nepatrimoniale. Mai mult chiar, trebuie precizat faptul că dreptul civil al familiei nu reglementează raporturile

¹ A se vedea T. Bodoașcă, A. Drăghici, I. Puie, *Dreptul familiei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 21.

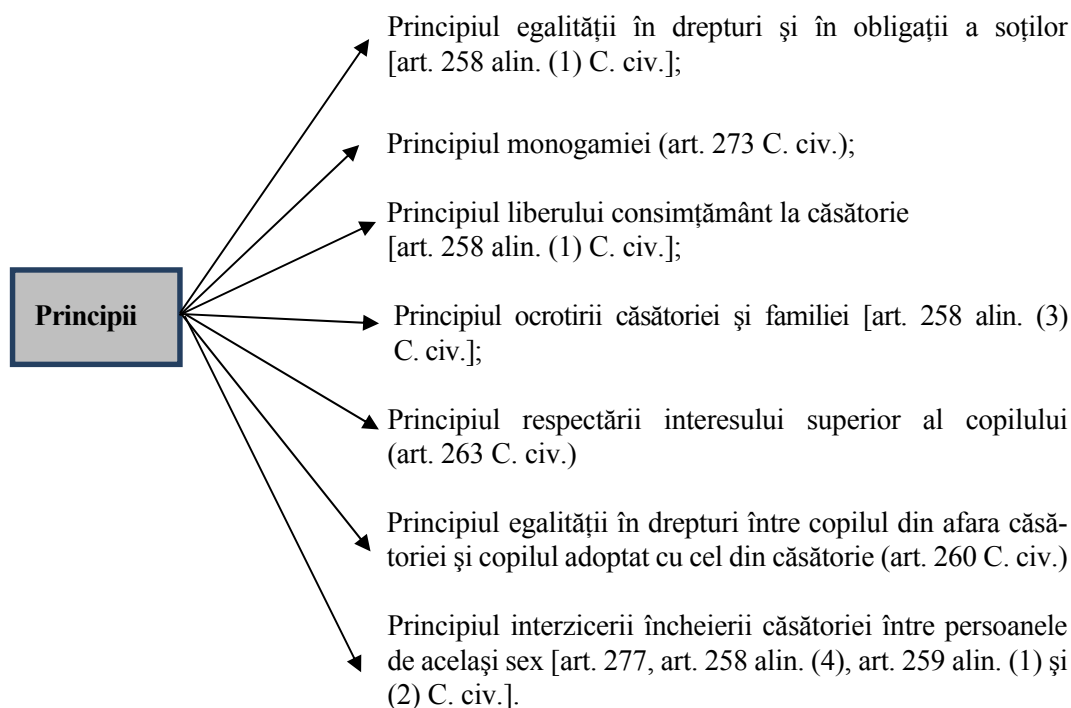
succesorale dintre membrii familiei, ci doar acele raporturi care reies din acte și fapte juridice specifice relațiilor de familie.

În ceea ce privește metoda de reglementare a raporturilor de familie, aceasta este cea a *egalității juridice*, care este specifică tuturor raporturilor de drept privat și care rezidă în faptul că soții decid de comun acord cu privire la toate aspectele ce privesc căsătoria lor, începând cu consimțământul cerut de lege pentru încheierea sa valabilă și până la ivirea unei cauze de disoluție a acesteia, și exercită în comun autoritatea părintească cu privire la copiii lor minori, niciunul dintre soți nefiind în măsură să își impună voința în fața celuilalt, legea interzicând orice convenție prin care unul dintre soți s-ar supune autorității celuilalt soț.

Subiectele

În raporturile de dreptul familiei, subiectele au calitate specială, și anume: logodnic, soț, soție, părinte, copil, adoptat, adoptator, afin, rudă.

Principiile generale care stau la baza reglementării relațiilor de familie sunt:

Aceste principii se conturează în urma unei analize a textelor de lege care reglementează viața de familie¹.

1. Principiul egalității în drepturi și în obligații a soților – acest principiu este consacrat în Constituția României (art. 16), Codul civil (art. 258), în Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 7), în alte acte normative, precum Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 26), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (art. 7, art. 10, art. 11, art. 13), Convenția Europeană a Drepturilor Omului (art. 12), Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați (art. 1, art. 6)² etc. și reprezintă o aplicare a principiului general al egalității juridice a părților, caracteristic actelor juridice civile, precum și a principiului constituțional al egalității sexelor, egalitate juridică prin care se înțelege că niciunul dintre soți nu are o putere mai mare decât celălalt și nu își poate impune voința față de acesta, soții neaflându-se între ei nici pe poziții de subordonare, nici pe poziții de supraordonare. O consecință a principiului egalității între soți, respectiv a egalității între bărbat și femeie, egalitate consacrată de art. 48 alin. (1) din Constituție, o constituie *coparentalitatea*, respectiv recunoașterea unei egalități a părinților în participarea și răspunderea față de creșterea și educarea copiilor lor, care este de esența exercitării în comun a autorității părintești, părinții având drepturi și îndatoriri egale față de copiii lor, drepturi și îndatoriri pe care le exercită împreună.

2. Principiul monogamiei – întrucât căsătoria are la bază valori religioase și morale, acest aspect a fost avut în vedere și de legiuitorul Codului civil din 2009, care a înțeles să ofere în continuare acestor valori morale și o protecție juridică. Astfel că art. 273 C. civ. prevede expres faptul că este interzisă încheierea unei noi căsătorii de către persoana care este căsătorită. În cazul nesocotirii acestui principiu, sancțiunea care intervine este **nulitatea** absolută a celei de-a doua căsătorii încheiate de persoana care era deja căsătorită. Totodată, legea penală incriminează infracțiunea de bigamie în art. 376 C. pen.

3. Principiul liberului consimțământ la căsătorie – Cartea a II-a, Titlul I din Codul civil debutează cu art. 258, care prevede în mod expres faptul că familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți. Tot în aceeași direcție este reglementat și art. 1 din Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor, adoptată de Adunarea Generală a ONU, la New York, la 10 decembrie 1962, ratificată prin Legea nr. 116/1992. Acest articol prevede faptul că *nicio căsătorie nu se va putea încheia legal, fără liberul și deplinul consimțământ al ambelor părți*. Totodată, liberul consimțământ la căsătorie reprezintă una dintre condițiile esențiale pentru încheierea sa valabilă. Instituirea acestui principiu a avut la bază intenția legiuitorului de a

¹ A se vedea: art. 16 și art. 48 alin. (1) și (3) din Constituția României; art. 258 alin. (1), art. 260, art. 263, art. 448, art. 483 alin. (2) C. civ.; Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014; Legea nr. 18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, republicată în M. Of. nr. 314 din 13 iunie 2001.

² Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată în M. Of. nr. 326 din 5 iunie 2013.

oferi ocrotire persoanelor care s-ar fi căsătorit fără voia lor, cum era cazul căsătoriilor aranjate în trecut de către părinți, astfel încât încheierea căsătoriei să se bazeze exclusiv pe sentimentele de dragoste ce există între viitorii soți și pe intenția lor unică și reală de a forma o familie, intenție manifestată printr-un consimțământ liber și valabil exprimat. Acest principiu este dublat de interdicția de a se căsători a alienatului sau debilului mintal, precum și de sancțiunea anulării căsătoriei în cazul în care aceasta a fost încheiată de persoana căreia îi lipsea vremelnic discernământul sau al cărei consimțământ a fost viciat prin eroare, dol sau violență.

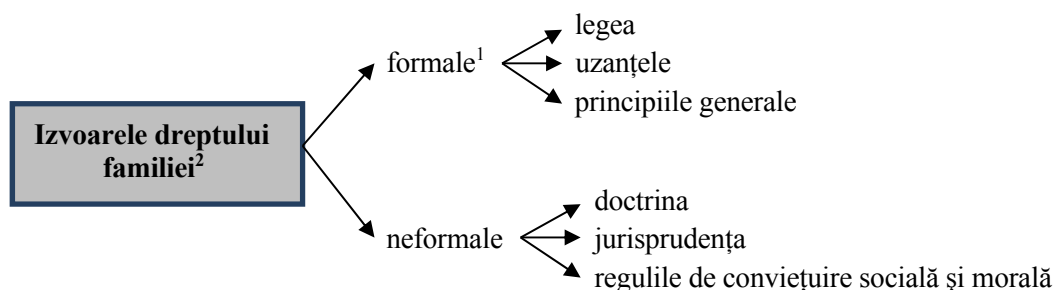
4. Principiul ocrotirii căsătoriei și familiei – Codul civil consacră expres acest principiu în art. 258 alin. (3) sub forma unei obligații pe care statul o are de a sprijini prin măsuri economice și sociale încheierea căsătoriei, precum și dezvoltarea și consolidarea familiei. În acest sens, ansamblul normelor legale care reglementează încheierea, desfacerea și încetarea căsătoriei, raporturile dintre părinți și copii sunt menite a proteja căsătoria și familia. Totodată, pentru punerea în practică a acestui principiu, legiuitorul l-a dublat prin norme ale altor ramuri de drept, cele mai relevante în acest sens fiind normele de drept penal, prin care sunt incriminate fapte prin care se aduce atingere relațiilor de familie, cum ar fi infracțiunea de abandon de familie (art. 378 C. pen.), infracțiunea de bigamie (art. 376 C. pen.) sau cea de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.).

5. Principiul ocrotirii interesului superior al copilului – și acest principiu este reglementat de Codul civil în mod expres la art. 263, care stipulează cât se poate de clar faptul că *orice măsură privitoare la copil, indiferent de autorul ei, trebuie să fie luată cu respectarea interesului superior al copilului*. În vederea respectării acestui principiu, orice aspect privind anumite proceduri privind copiii vor fi soluționate de către autoritățile competente, într-un termen rezonabil, astfel încât acest principiu să nu fie încălcat. Codul civil clarifică în art. 263 alin. (5) faptul că prin *copil* se înțelege *persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nici nu a dobândit capacitatea deplină de exercițiu, potrivit legii*.

În procedurile administrative sau judiciare care îl privesc, ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este obligatorie. În cazul în care este vorba despre un copil care nu a împlinit vârsta de 10 ani, acesta va putea fi totuși ascultat, dacă autoritatea competentă consideră că acest lucru este necesar pentru soluționarea cauzei. În virtutea acestui principiu, dreptul de a fi ascultat presupune posibilitatea copilului de a cere și a primi orice informație, potrivit cu vârsta și gradul său de înțelegere, precum și posibilitatea de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor ce decurg din parcurgerea acestor proceduri.

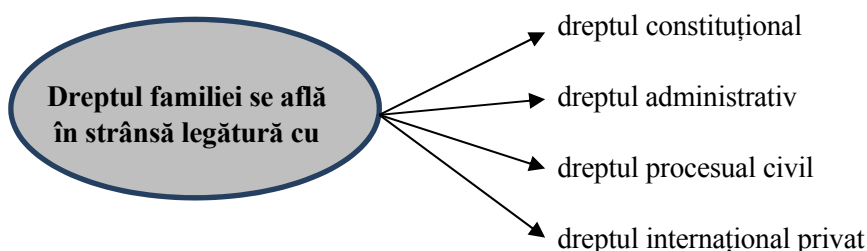
6. Principiul egalității în drepturi între copilul din afara căsătoriei și copilul adoptat cu cel din căsătorie – acest principiu este unul constituțional, prevăzut în art. 48 alin. (3) din Constituția României. Potrivit acestui articol, *copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie*, legiuitorul completând această prevedere legală prin asimilarea copiilor adoptați copiilor firești în art. 260 C. civ., potrivit căruia nu are nicio relevanță dacă un copil este născut din căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptat și, fără să fie prevăzut expres, dar prin asimilare, nici că acesta este procreat pe cale naturală sau prin apelarea la mijloace de reproducere umană asistată medical, acesta fiind și un principiu al dreptului familiei care are la bază egalitatea de șanse a copiilor și nediscriminarea lor.

7. Principiul interzicerii încheierii căsătoriei între persoanele de același sex este enunțat în alin. (4) al art. 258 C. civ., cu care debutează Cartea a II-a și în care se precizează clar faptul că, în accepțiunea legii, căsătoria reprezintă uniunea dintre un bărbat și o femeie, idee care este reluată și atunci când sunt enumerate impedimentele la căsătorie și, ca efect al nesocotirii lor, și în enumerarea cauzelor de nulitate a căsătoriei, principiul regăsindu-se și în cuprinsul reglementărilor privind procedura reproducerii umane asistate medical, unde se prevede expres faptul că pot apela la această procedură doar două persoane de sex diferit, iar adopția nu poate fi încuviințată de către instanță decât dacă adoptatorii sunt soți, adică persoane de sex diferit.

Legăturile dreptului familiei cu alte ramuri de drept

Raporturile patrimoniale și nepatrimoniale de familie nu sunt reglementate doar de normele dreptului civil al familiei, acestea făcând obiectul de studiu și al altor ramuri de drept.

Dreptul constituțional reglementează principiile fundamentale de organizare și funcționare ale societății, principiile fundamentale care guvernează raporturile de familie, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, autoritățile și instituțiile publice din România care au atribuții și în raporturile de familie.

¹ Izvorul formal principal al dreptului familiei îl constituie Codul civil, adoptat prin Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, și Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011, la care se adaugă și alte acte normative.

² Nu vom stărui asupra izvoarelor dreptului în general și nici asupra izvoarelor dreptului familiei, întrucât această problemă de ordin teoretic a făcut obiectul de studiu al disciplinei de Teoria dreptului, însă vom enunța principalele acte normative ca izvoare formale ale dreptului (a se vedea *supra* – Actele normative ca izvoare ale dreptului familiei).